

LIBRIS

We know
books

GABRIEL IANCU

**Primele secole
ale creștinismului românesc
(sec. I-VI)**

Colecția Duhul Adevărului – 19
Făgăraș, 2022

Introducere / 5

Științe auxiliare istoriei / 9

Izvoare istorice. Științele auxiliare istoriei / 9

Arheologia / 11

Geografia istorică / 13

Paleografia / 15

Epigrafia / 16

Pătrunderea creștinismului în Dacia romană / 17

Context istoric / 17

Extinderea Imperiului roman / 19

Regatul geto-dac. Războaiele daco-romane. Religia
geto-dacilor / 20

Pătrunderea și răspândirea creștinismului în spațiul
daco-roman / 25

Propovăduirea Apostolului Andrei / 29

Soldații romani / 37

Negustorii / 39

Sclavii / 40

**Mărturii arheologice privind
creștinismul daco-roman / 43**

Mărturii arheologice în Transilvania și Banat / 43

Mărturii arheologice în Moldova și Muntenia / 47

Mărturii arheologice în Dobrogea / 48

Context istoric / 48

Inscripții / 53

Obiecte casnice / 65

Obiecte de cult / 72

Basilici creștine / 75

**Mărturii lingvistice privind creștinismul
în spațiul românesc / 79**

Latinitatea populației daco-romane / 79

Mărturii lingvistice în termeni latini păgâni / 81

Mărturii lingvistice în termeni creștini / 84

Ortodoxia latină a daco-romanilor / 85

Creștinismul daco-roman în sudul Dunării / 87

Creștinismul victorios în sec.al IV-lea / 90

Lupta cu păgânismul / 90

Creștinism și păgânism în inscripții și decoruri
funerare / 94

Creștinism și păgânism în sărbători / 103

**Martiri și mărturisitori creștini
daco-romani / 108**

Context istoric / 108

Martiri în Dacia / 110

Martiri în Dobrogea / 112

Episcopi daco-romani / 121

Arhiepiscopia (Mitropolia) Tomisului / 121

Episcopi tomitani / 124

Teologia episcopilor tomitani / 129

Teologi daco-romani / 132

Ioan Casian / 133

Dionisie cel Smerit / 136

Ioan Maxențiu și călugării sciți / 138

BIBLIOGRAFIE / 146

Corectură, DTP și copertă: Natalia Corlean

Foto copertă:

1. vedere de la peștera Sfântului Ioan Casian, jud. Constanța
2. bazilica de la Niculițel, jud. Tulcea

© Editura Agaton, Făgăraș, 2022

Tel/fax: 0268/211290; 0740/798366

e-mail: comenzi@agaton.ro

www.agaton.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

IANCU, GABRIEL

Primele secole ale creștinismului românesc : (sec. I-VI) /

Gabriel Iancu. - Făgăraș : Editura Agaton, 2022

Conține bibliografie

ISBN 978-606-8933-59-7

2

Introducere

Lucrarea se adresează tuturor iubitorilor de istorie și spiritualitate românească, dar cu precădere tinerilor și în special elevilor de liceu sau studenților, ca unii ce sunt chemați să ducă mai departe valorile creștine pentru care au luptat înaintașii noștri.

Cartea este o reeditare și revizuire a versiunii apărute în octombrie 2019, versiune structurată sub forma unui curs, cu lecții și obiective, din versiunea de față fiind eliminate împărțirea pe lecții și obiective și casetele cu subiecte de studiu individual, însă am adăugat scurte comentarii duhovnicești în fiecare capitol și subcapitol, pentru a facilita cititorului o înțelegere mai bună a aspectelor luate în discuție și am accentuat caracterul narativ al lucrării. De asemenea, am adăugat un aparat critic (note de subsol) pentru a da posibilitate celor interesați să consulte lucrările folosite în redactarea cărții.

Pe parcursul cărții vom căuta să demonstrăm că prezența creștinismului în Imperiul Roman se regăsește și în Dacia Traiană, îndeosebi în Dacia Pontică, chiar din primele secole; de asemenea, și după retragerea aureliană, ba chiar mai mult, el are caracter apostolic și păstrează toate trăsăturile creștinismului autentic prezent în celelalte provincii ale imperiului, având o continuitate și dezvoltare sănătoasă și naturală, care se suprapune peste formarea poporului român.

Formarea poporului român din autohtonii geto-daci, coloniștii romani și infuziile migratoare, s-a împletit cu apariția creștinismului adus de soldații romani, negustorii din imperiu, dar și de alți propovăduitori creștini. Poporul român a fost

creștinat prin propovăduire și nu printr-o decizie politică a unor conducători (ca în cazul altor popoare), acest fapt punându-și amprenta pe dezvoltarea sa ulterioară. Impactul creștinismului asupra poporului român a fost și este cel care a dat trăinicie și stabilitate românilor de-a lungul istoriei lor zbuciumate.

Evoluția creștinismului în spațiul românesc se încadrează în contextul mai larg al istoriei creștinismului european. Acesta a influențat istoria poporului român, care la rândul său a jucat un rol important în istoria Europei.

Pentru teritoriul Daciei, ca și pentru cel al Scythiei Minor (Dacia Pontică), așa cum arăta I. Barnea, în *"Romanitatea și creștinismul daco-romanilor"*, toate constatările duc la concluzia că *"la români, creștinismul, ca fenomen cultural-istoric și ca dovadă a continuității de-a lungul mării migrații a popoarelor, poate fi înțeles și explicat numai în legătură indisolubilă cu procesul de romanizare a populației autohtone"*. Începând de la colonizarea romană, trecând prin perioada migrațiilor, când s-a desăvârșit etnogeneza poporului român, apoi la participarea Țărilor Române la coalițiile europene în lupta antiotomană din Evul Mediu, până la evenimentele istoriei moderne și contemporane, creștinismul românesc a dăruit istoriei și culturii europene și mondiale atât personalități de primă mărime, cât și valori morale nepieritoare, care au format baza principiilor europene timp de secole.

Pe lângă păstrarea normelor morale care au stat la baza societății românești și europene, creștinismul românesc a avut un însemnat rol cultural, primele manuscrise copiate sau primele cărți tipărite fiind cele de slujbă bisericească, dar și primele cărți laice sau cronici fiind scrise prin grija slujitorilor Bisericii. Totodată, primele școli au funcționat în spațiile bisericilor și mănăstirilor creștine, iar primele manuale creștine au fost scrise de oameni ai Bisericii.

¹ I. Barnea, *Romanitatea și creștinismul daco-romanilor*, în vol. *Autocefalie, Patriarhie, Slujire Sfântă*, București, Editura Institutului Biblic, 1995, p. 176.

Dezvoltarea artei, a arhitecturii, picturii, broderiei, s-a făcut prin contribuția Bisericii, precum și primele așezăminte de asistență socială, cum ar fi spitale, azile și farmacii², au apărut prin grija Bisericii Ortodoxe și toate acestea datorită dragostei de aproapele, care este învățătura de bază a creștinismului.

Istoria reprezintă viața, lupta și experiența generațiilor trecute. Ea este o sursă de cunoaștere și înțelepciune care trebuie transmisă din generație în generație deoarece ea dă identitate și demnitate unui popor și unor colectivități umane. Dacă poporul evreu, de exemplu, a rezistat vicisitudinilor istoriei și și-a păstrat identitatea etnică și spirituală, a fost datorită faptului că a transmis din generație în generație experiența acumulată și elementele specifice identității naționale, după cum menționează Psaltirea: *"...spune-voi ce au fost dintru început, câte am auzit și am cunoscut, și câte părinții noștri ne-au învățat. Nu s-au ascuns de la fiii lor, din neam în neam, vestind laudele Domnului și puterile Lui și minunile pe care le-a făcut... câte a poruncit părinților noștri ca să le arate pe ele fiilor lor, ca să le cunoască neamul ce va să vină, fiii ce se vor naște și se vor ridica, și le vor vesti fiilor lor..."* (Psalmul 77,3-8)³

Cunoașterea și însușirea luptei pentru idealuri nobile ale înaintașilor noștri, a personalităților istorice, culturale și duhovnicești încă din perioada străromână ne ajută să învățăm solidaritatea umană în fața greutăților, curajul de a spune adevărul, demnitatea, eroismul, dragostea față de aproapele nostru.

Cartea va încerca să prezinte atât destine individuale, de martiri și mărturisitori creștini, cât și colective, deoarece destinul individual se identifică cu cel al comunității în care recunoaștem destinul istoric. De aceea este important să rememorăm istoria strămoșilor noștri, astfel realizându-se o

² Păcurariu Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Romane*, București, Ed. Institutului Biblic și de misiune al BOR, 1991, p. 13.

³ *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2019, p.651

identitate între om și istorie, în care omul își asumă istoria, pe care o interiorizează, o transformă și o spiritualizează.

Cunoașterea originilor creștine ale poporului român este de o mare însemnătate pentru generația tânără chemată să ducă mai departe idealurile înaintașilor, de făurire a unei societăți libere, în care oamenii să trăiască în pace și armonie. Memoria este strâns legată de identitate, fiind responsabilă de păstrarea acesteia, iar psihologia socială arată că nu este diferență între memoria individuală și cea colectivă, ultima fiind clădită pe prima, motiv pentru care trebuie menținută trează cunoașterea originilor creștine ale poporului român.

Totodată, cunoașterea și însușirea începuturilor creștinismului în spațiul carpato-danubiano-pontic de către generația actuală dă sens noțiunilor de democrație și toleranță între oameni și popoare, noțiuni care își găsesc o profundă împlinire în sânul valorilor creștine perene, care promovează respectul și dragostea față de toți oamenii.

ȘTIINȚE AUXILIARE ISTORIEI

Izvoare istorice. Științe auxiliare istorice.

Izvoarele de apă sunt surse de viață care adesea ies din munte sau de sub stânci și nu întâmplător „veștile” care ajung până la noi din epoci îndepărtate, fie că sunt scrise pe materiale moi sau dure, fie că sunt resturi de obiecte, unelte, arme, monezi, toate se numesc “izvoare”. Aceasta arată că mărturiile generațiilor trecute sunt vitale pentru noi, cei de azi, pentru înțelegerea istoriei și păstrarea identității noastre etnice, culturale, spirituale.

Izvoarele istorice sunt de două feluri: **izvoare scrise**, diplomatice, care sunt documente oficiale, acte și însemnări personale, scrisori, contracte, inscripții, memorii, culegeri folclorice și **izvoare nescrise**, care sunt piese arheologice, monumente, urme fosile de plante și animale, piese etnografice.

Exemple de izvoare istorice:

- Ana Cōmnena – “Alexiada” – din sec. al XI-lea, cu informații despre formațiunile politice locale (situate între Dunăre și Mare) conduse de Tatos, Seslav și Satza.

- Inscripția de la Mircea Vodă – din anul 943, cu informații despre jupan Dimitrie.

- Gesta Hungarorum – sec. al XII-lea, cu informații despre voievodatele lui Gelu, Glad și Menumorut.

- Diploma Cavalerilor Ioaniți – anul 1247 cu informații despre Banatul de Severin, cnezatele lui Ioan și Farcaș, voievodatele lui Litovoi și Seneslau.

- Cronica lui Ioan de Târnave care relatează descălecatul lui Bogdan.

Pentru a putea cerceta începuturile creștinismului în Dacia

romană trebuie să arătăm în scurte cuvinte cum se face cercetarea istorică. Aceasta se bazează pe izvoare și pe interpretarea lor, interpretare care se face cu ajutorul informațiilor furnizate și de alte științe.

În procesul de cercetare istorică și de punere în valoare a informațiilor dobândite din diferite înscrisuri, istoria colaborează cu alte științe care ajută la scrierea istoriei. Acestea sunt numite științe auxiliare.

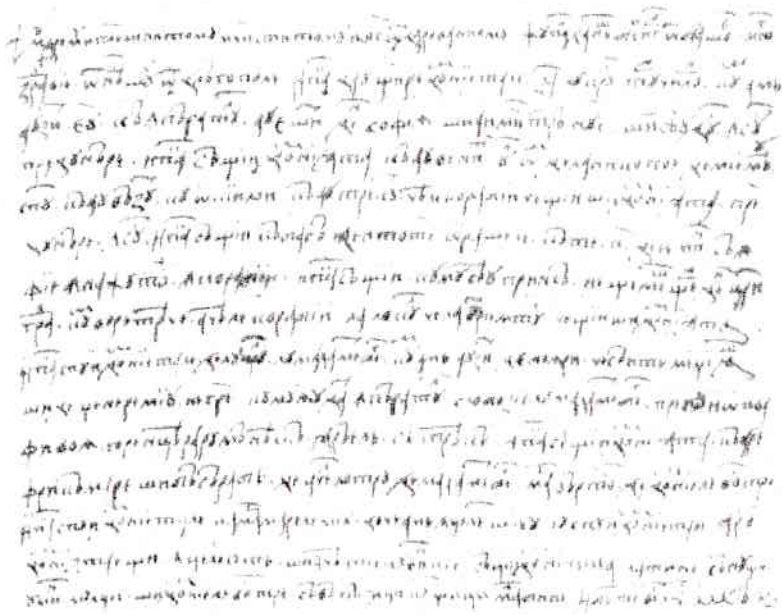

Fig. 1: Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung Facsimil mare (Sursa: cimec.ro - Institutul Național al Patrimoniului)

Științele auxiliare sunt necesare istoricului pentru descifrarea, înțelegerea, stabilirea timpului și a locului evenimentelor, precum și pentru interpretarea izvoarelor. La noi în țară primul autor al unui manual de arhivistică, Aurelian Sacerdoțeanu, împărțea științele auxiliare în **științe majore** – geografia, arheologia, geologia, filologia, antropologia, sociologia, dreptul, filosofia – și **științe minore** – arhivistica,

heraldica, numismatica, epigrafia, cronologia, sigilografia, paleografia, diplomatica. Științele majore oferă concluzii deja bine conturate iar științele minore servesc ca mijloace în tragerea concluziilor istorice.

Scopul activității istoricului este stabilirea faptelor istorice individuale sau complexe ale unor grupuri de oameni pe durate mai lungi de timp.

Arheologia

Este o disciplină autonomă, ce are ca rol dobândirea, sistematizarea și interpretarea datelor precum și a vestigiilor materiale descoperite în pământ, la suprafața acestuia, în peșteri sau în ape.

Arheologia vine de la *arheion* (gr.) = vechi, străvechi, care aparține unor vremuri îndepărtate, și *logos* (gr.) = cuvânt, vorbire. Deci, este studiul vremurilor îndepărtate. Ea clasifică, ordonează cronologic, compară și valorifică prin interpretare obiectele descoperite.

Dovada arheologică este cea care asigură cele mai temeinice informații despre epoca și viața celor din vechime. O serie de dovezi arheologice alcătuiesc vestigiile materiale.

Vestigiile materiale formează inventarul mobil, cu ajutorul căruia putem reconstitui cultura umană, în structura, tehnologia și evoluția ei. Vestigiile pot fi fixe (așezări, necropole, morminte, fortificații, drumuri, poduri) și mobile (ceramică, unelte, obiecte casnice, arme, piese de podoabă, monede etc).

Vestigiile materiale comune unui spațiu geografic și unei epoci și care au caracteristici comune, formează **culturile materiale**. Denumirea culturii se face după o localitate unde e predominantă (ex. Cultura Dridu sau Cucuteni), după o caracteristică etnică sau după anumite forme caracteristice (cultura fierului sau a vaselor pictate în două culori).

Lucrările arheologice de bază sunt **prospecțiunea**, care

este o operație desfășurată la suprafața solului, ce nu are caracter distructiv, ci de identificare și localizare a siturilor, și **săpătura arheologică**, ce reprezintă un procedeu de recuperare a obiectelor și dezvelirea structurilor funerare sau de locuit, acoperite de depuneri ulterioare. Săpătura trebuie să fie completă și să se poată observa structura pe verticală a straturilor. O altă lucrare este **cercetarea de laborator**, care constă în curățare chimică sau mecanică, completarea părții lipsă, conservare și stabilirea vechimii materialelor. Metodele de stabilirea vechimii sunt cea cu carbon 14, care datează obiectele cu o eroare de +/- 3000 ani și metoda K, ce datează vechimea obiectelor până la 200.000 ani.

Arheologia colaborează cu discipline ca: epigrafia, numismatica, sigilografia, metrologia, cronologia, în scopul datării vestigiilor materiale pe care le conservă.⁴

O ramură importantă a arheologiei este Arheologia Biblică. Aceasta studiază vestigiile materiale descoperite în Țara Sfântă și în lumea veche a Bibliei. Cu ajutorul Arheologiei Biblice, putem cunoaște mai bine aspecte din viața și obiceiurile popoarelor antice, cultura și scrierile lor, fapte care ne ajută să înțelegem mai bine scrierile Bibliei și desigur istoria poporului evreu și istoria mântuirii.

De asemenea, descoperiri cum ar fi manuscrisele de la Qumran, cu numeroase sururi originale ale cărților biblice, ne ajută în dovedirea unor adevăruri relatate de Sfintele Scripturi, la o mai bună cunoaștere a antichității politice, sociale și religioase și implicit la o mai bună înțelegere a întâmplărilor prezentate în Scriptură.

Arheologia biblică ne ajută să obținem informații prețioase privind viața, credința și obiceiurile poporului evreu, fără de care nu putem avea o imagine mai clară asupra epocii în care s-au desfășurat evenimentele biblice.

Există o arheologie a Vechiului Testament, cuprinsă între sec.

⁴ Dumitru Marcel Ciucă, *Științele auxiliare ale istoriei*, Ed. Saeculum I.O. București, 2012, p.42

al XIX-lea î.H. și perioada elenistică (perioadă în care cultura și civilizația greacă s-a extins și în Țara Sfântă) și o arheologie a Noului Testament, începând cu secolele III-II î.H., de mare importanță pentru înțelegerea apariției creștinismului.

Geografia istorică

Orice istorie trebuie să aibă în vedere cadrul geografic în care s-au desfășurat evenimentele istorice studiate. Totodată, raportul dintre om și natură a înregistrat o evoluție istorică, de interdependență, deoarece Geografia este studiul creației lui Dumnezeu, fie că este vorba de spațiul cosmic, de cel terestru cu munții, apele și câmpiile, de subsol sau de om cu habitatul său, știut fiind că omul nu se poate mântui în afara creației divine.

Astfel, a apărut necesitatea unei geoistorii sau geografii umane retrospective, cu ajutorul căreia istoricul poate să localizeze și să identifice informațiile referitoare la evoluția comunităților locale, regionale sau a civilizațiilor.

În acest sens, geografia istorică este o știință combinată, care preia mediul de la geografie și evoluția socială de la istorie. Este înrudită cu demografia istorică, ce studiază răspândirea populației. Chiar Sfânta Scriptură relatează despre împrăștierea oamenilor pe fața pământului și alcătuirea neamurilor, fiecare cu limba lui, după împrăștierea de la Turnul Babel.

Multă vreme geografia s-a ocupat cu descrierea reliefului, hărțile din Antichitate și Evul Mediu fiind importante surse istorice, numite **izvoare cartografice**. Fenomenele culturale și de civilizație precum și informația istorică pot fi plasate pe hartă prin metoda cartografică, cum ar fi răspândirea creștinismului în imperiul roman.

Ca disciplină de graniță, geografia istorică studiază interdependența dintre mediul uman și societatea umană de-a lungul timpului. De asemenea, geografia istorică studiază evoluția orașelor, căilor de comunicație, transporturile sau agricultura.

Fig. 2 Harta Daciei (Sursa: istoriiregasiite.wordpress.com)

Reconstituirea istoriei unei țări, a monografiilor unor localități, se realizează începând cu așezarea geografică, formele de relief, apele, flora, fauna, apoi se face o analiză teritorială a fenomenelor istorice prin hărți⁵, așa cum s-a menționat mai sus.

Geografia istorică se folosește de o ramură a sa, numită **climatologia istorică**. Aceasta poate da informații importante privind variațiile climaterice, care pot aduce lămuriri cu privire la procesul de autoreglare demografică, știut fiind că în perioadele cu climă aspră (secetă, geruri, inundații) apare fenomenul foametei, slăbirea organismului, provocând epidemii. Are loc o reacție în lanț între mediul natural-economie-demografie, știut fiind că societățile preindustriale până în anul 1800 nu puteau depăși un anumit nivel al populației din cauza lipsei resurselor, aceste societăți fiind agrare și dependente de climă.

⁵ *Ibidem*, p.21

Studiul populației ține de o disciplină de graniță numită **demografia istorică**, ce descrie și analizează populația pe vârste, dinamica ei (natalitate, mortalitate) și explică evoluțiile antropologice, folcloristice sau etnografice pe durate lungi.

Paleografia

De-a lungul timpului, oamenii au simțit nevoia să lase celor care vin după ei informații privind viața lor, descoperirile pe care le-au făcut, despre credințele și sentimentele lor. Aceasta au realizat-o prin scriere, pe diverse materiale, mai moi sau mai dure.

Paleografia este știința auxiliară istoriei care pune la dispoziție mijloacele necesare descifrării (citirii) scrierilor vechi pe materiale fragile (organice). Din ea se desprind epigrafia, sigilografia, numismatica, codicologia.

Paleografia cercetează particularitățile externe ale documentelor, grafia și materialele folosite la scriere, hârtia sau pergamentul, cerneala etc. Denumirea științei vine de la cuvintele *palaios*(gr.) = vechi și *graphos*(gr.) = scriere.

Citirea corectă a scrierilor vechi permite înțelegerea fenomenelor specifice diverselor perioade istorice. Paleografia ajută la citirea textelor vechi care nu au data și trebuie să fie datate prin analiza scrierii și trebuie să deosebească copia de autentic și falsul de original⁶, să poată data și localiza textele în funcție de conținut și particularitățile grafice sau de formular.

Paleografia este în strânsă legătură cu diplomatica, aceasta studiind particularitățile interne ale documentelor, formularul și elementele de validare, cum sunt sigiliul, semnăturile și conținutul scrierii.

Suportul pe care erau redactate documentele în vechime poate fi papyrusul, lemnul, piatra, tencuiala, țesăturile, ceara, metalul.

Pergamentul se obținea din piele de oaie, capră, miel, vițel. Se răzuia, se curăța cu piatra ponce apoi era îmbibată cu praf de cretă.

⁶ *Ibidem*, p.92

Hârtia se fabrica din cânpe de in și cânepă, cele mai vechi datând din sec. al XV-XVI-lea (Psaltirea Scheiană și Psaltirea Voronețiană) și se importa din Transilvania sau Polonia. În vremea lui Matei Basarab, în sec. al XVII-lea s-a înființat o moară de hârtie la Călimănești.

Cerneala era vegetală, din boabe de soc, coji de nucă, fructe de boz. Din sec. al XVII-lea se făcea din funingine, cu spirt și clei vegetal, iar mai târziu din sulfat de fier și gumă arabică.

Instrumentarul pentru scris conținea pana de scris, condeiul de trestie, călimara cu cerneală, burete, linie, compas, foarfecă, cuțitaș, nisip și un cadru din lemn pentru liniat numit harag.

Epigrafia

Până la apariția pe scară mai largă a hârtiei, scrierile se realizau prin marcarea informațiilor prin diferite metode pe materiale dure, pentru a rămâne posterității.

Paleografia este știința auxiliară care se ocupă cu studiul inscripțiilor pe material dur, ca piatra, metalul, ceramica, osul, cărămida, lemnul. Nu include studiul monedelor, medaliilor și sigiliilor, acestea fiind studiate de discipline separate.

Textul epigrafic se realiza prin incizie (săpare, gravare sau scrijelire), prin pictare sau sculptare și prin excizie (în relief). Pentru materialele textile se folosea broderia și țeserea, mai ales în Evul Mediu. Pe suportul dur se lucra cu dalta, punctoriumul, cuțitașul, acul sau pensula după caz.

Epigrafia poate fi greacă, latină și medievală, în funcție de alfabet și epocă. Textele redactate puteau fi legi, decrete, acte private, inscripții onorifice (pisanii) sau funerare, inscripții gravate pe edificii.

Scopul epigrafiei este să dateze inscripțiile și să stabilească autenticitatea lor. Pentru aceasta ea are nevoie să știe cine a ridicat monumentul respectiv, data, materialul pe care s-a scris, dimensiunea literelor, tehnicile de redactare, instrumente folosite.

PĂTRUNDEREA CREȘTINISMULUI ÎN DACIA ROMANĂ

Context istoric

Planul lui Dumnezeu cu omenirea se desfășoară în istorie și în cadre geografice concrete. Dumnezeu coboară în istorie și influențează istoria lumii fără să încalce libertatea oamenilor și liberul lor arbitru. Astfel, prin Imperiul Roman a fost posibilă răspândirea creștinismului în toate teritoriile sale, chiar dacă oamenii nu au fost pe deplin conștienți de asta la vremea respectivă. Romanii, prin cuceririle lor, au făurit *pax romana*, necesară vestirii Evangheliei, și au construit drumuri, poduri și orașe care au favorizat circulația negustorilor și misionarilor.

Pentru o înțelegere mai bună a acestui capitol și a următoarelor, trebuie precizați anumiți termeni:

Provincie – unitate administrativ teritorială de bază a Imperiului Roman. Capitala provinciei se numea metropolă.

Dioceza – unitate administrativ teritorială compusă din mai multe provincii, condusă de un exarh. Dioclețian a împărțit imperiul în 12 dioceze.

Prefectura – cea mai mare unitate administrativ teritorială din Imperiul Roman, condusă de un prefect pretorian. În sec. al IV-lea existau patru prefecturi: Orient, Illyricum, Italia (cu Africa) și Galia (cu Britania și Hispania).

Europa – de la reforma lui Dioclețian, provincie din dioceza Thracia, cu capitala la Heraclea. Vechiul oraș Bizanț din această provincie a devenit Constantinopol, care a devenit și capitala imperiului.